

Недільна школа українознавства в Кошицях

Свою діяльність після вакацій відновив і новацький пластовий гурток в Кошицях і одночасно свою діяльність розпочала і Недільна школа українознавства, проект якої в цьому навчальному році проходить з фінансовою підтримкою Фонду підтримки культури нацменшин КУЛТ МІНОР згідно з проектом Союзу скаутів «ПЛАСТ» українсько-русинської національності в Словаччині.

Перші зустрічі відбулися в Клубі Регіональної ради СРУСР. Лектори Мар'яна Кравець і Володимир Кравець та Софія Гладка підготували для дітей цікаву програму з іграми, цікавими гутірками, піснями і віршами та ручними роботами – діти малювали прекрасні відкритки для своїх рідних. В суботу, 15 жовтня, діти разом з батьками здійснили туристичний похід на Турнянський замок біля села

Турня недалеко Кошиць, де, під осінніми сонячними променями, провели прекрасний час, говорили про захисників України і до новацького рою прийняли дальшу дівчинку.

Зустрічі новацького гуртка Недільної школи українознавства в Кошицях будуть повторюватися в залежності від актуальної пандемічної ситуації. З радістю привітаємо між нами нових діточок.

Святослав ДОВГОВИЧ.

▲ Пластуни – новаки з кошицького гуртка на мандрівці на Турнянський замок.

У цьому році пригадуємо 70-річчя початку діяльності КСУТу

В початках існування Культурного союзу українських трудящих (КСУТ) фігурують дві дати – 1951 і 1954.

Після того, як була ліквідована Українська Народна Рада Пряшівщини (УНРП), згідно з законом від 12 липня 1951 року № 68/1951 Збірки виникає КСУТ – Культурна спілка українських трудящих Чехословаччини (згодом Культурний союз українських трудящих), як складова частина Словацького Національного Фронту.

Союз русинів-українців Словацької Республіки (СРУСР) є прямим продовжувачем кращих громадсько-культурних і національних традицій та діяльності КСУТу.

Підготовчий комітет по заснуванню Культурного союзу українських трудящих розпочав свою діяльність незадовго після появи згаданого закону в 1951 році, хоч Установча конференція відбулася аж в 1954 році.

Установча конференція відбулася у Пряшеві 29 – 30. 5.

1954 р. за участі 400 делегатів і гостей від 274 первинних організацій. Конференція обрала перший склад ЦК КСУТ, ухвалила статут, визначила рамки і компетенцію діяльності. Первинні організації КСУТ могли виникати в селах, школах, заводах, підприємствах, урядах і т. п. Вони об'єднувалися в окружні комітети тих округів, де компактно проживають русини-українці, а саме: Бардіївський, Гуменський, Пряшівський, Свидницький, Старолібовнянський та міський комітет у Кошицях на рівні ОК. З 1974 р. діяли міські комітети також у Бардієві, Гуменному, Меджилабірцях, Свиднику. З перервами діяли організації КСУТ у Братиславі та Празі.

В різний час кількість організацій була від 240 до 280, які нараховували від 6 700 до понад 10 тис. членів. Окрім оплачуваного виконавчого апарату (ОК та ЦК КСУТ), усі інші функції були виборними

на громадських засадах. Основна увага зверталася пошуків української культури і друкованого слова, розвитку НХТ усіх жанрів, організації фестивалів, наукових семінарів, читачьких конференцій і т. п. Проводилась масова позашкільна робота серед дорослих людей, напр., у 1954-61 рр. щорічно працювало понад 200 гуртків української мови переважно в селах; у 1976-81 рр. проведено 894 академій з нагоди громадсько-культурних ювілеїв і пам'ятних дат, прочитано понад 1533 лекцій і т. п.; у 1975-80 рр. відбулося 477 літературних вечорів, читачьких конференцій, бесід з письменниками і т. п. У 1954 р. працювало 146 колективів НХТ різних жанрів, 1981-1976, 1993 – 162.

За більше як 40 років колективам НХТ допомагало близько 600 людей – диригентів, хореографів, для яких КСУТ щорічно організував фахові курси. З початку 70-х рр. при ЦК КСУТ розгорнуто діяльність Наукове товариство (Українське наукове товариство). Воно організувало понад 40 семінарів чи конференцій з нагоди визначних ювілеїв української культури. Такими були, зокрема, наукові конференції про життя і творчість Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, О. Духновича, О. Павловича, Ф. Лазорика, В. Латти, І. Мацинського, А. Кралицького, П. Лодія та ін., в роботі яких, як правило, брали участь науковці з Києва, Львова, Ужгорода, Пряшева, Братислави, Праги.

Багатою була видавнича діяльність КСУТ: періодична преса – «Нове життя», «Дружно вперед» (1951 – 1998), «Дукля» (з 1953, тепер журнал видає Спілка українських письменників Словачини), підручники, сільськогосподарська, художня, історична література, методичні матеріал та збірники пісень для колективів НХТ, щорічно 4 числа «Репертуарного збірника», видано понад 20 книжок науково-популярної бібліотеки, 18 томів «Наукових записок», у яких опубліковано мате-

(Продовження на 2 стор.)

▲ Пластуни – новаки з кошицького гуртка готують відкритки для рідних.

Виставка фотографій журналістів

5.10.2021 р. в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві було відкрито виставку фотографій журналістів зі Східної Словаччини під назвою *Presov Paparazzi 2021*.

Фотовиставка під такою назвою проходить кожні два роки.

Шостий рік цього дворічного циклу припинився на рік через пандемію коронавірусу.

Свої фотографії представили 18 авторів.

Журналісти, публіцисти та фотографи запропонували найкраще зі своєї фотографічно-

▲ Павло Богдан.

▲ Ян Яцош.

го арсеналу. Показали не лише зразки репортажної фотографії, яка переважає на виставці, а й портрети та художні фотографії.

Фотовиставку відкрив і привітав журналістів виконуючий обов'язки голови ЦР СРУСР Павло Богдан. Він сказав, що Центр служить поширенню інформації, тому в цьому Центрі знаходиться зараз і Регіональна організація Словацького синдикату журналістів (Regionálna organizácia Slovenského syndikátu novinárov) яка і в сучасному згуртовує жур-

налістів Пряшівського краю.

Член комітету Регіональної організації Словацького синдикату журналістів Ян Яцош, між іншим, сказав:

«Ми зустрічаємося через двадцять довгих місяців. Це шостий рік фотовиставки, тра-

дицію якої заснував ще покійний Алі Корбачка разом із журналістами Йосифом Юрчишином, який на той час був головою нашої обласної організації, Святославом Довговичем, Петром Новотним та іншими», – сказав він. Запрошуємо відвідувачів Словацько-українського культурного центру і всіх зацікавлених оглянути виставку.

-мі-

В цьому році д-р Микола Дуйчак, кандидат філологічних наук, відзначає свій життєвий ювілей – 85-річчя з дня народження. На кафедрі російської мови і літератури педагогічного факультету УПІШ він працював з 1973 року.

Широка громадськість Миколу Дуйчака знає передусім як мовознавця, збирача і дослідника ономастики, мікротопонімії та антропонімії русинів-українців Східної Словаччини. З метою вивчення мовних явищ він об'їздив 270

ного геурістичного дослідження. Щоб окреслити виміри монографії, згадаємо, що в ній піддано етимологічному, семантичному і словотворчому аналізу 4 278 прізвищ та значну кількість прізвищ, які він особисто записав, як ми вже згадали, у 270 селах Пряшівщини. Розмовно-побутові записи порівнюються в монографії з сучасними офіційними (словацькими) відповідниками, що має немале значення, оскільки прізвища та імена русинів-українців у метрики запи-

Наш ювіляр Микола Дуйчак

українських, в тому числі 14 шариських сіл Східної Словаччини. Результатом його польових досліджень стала його праця «Антропонімія Пряшівщини» (Пряшів, 2003).

Народився Микола Дуйчак 24 серпня 1936 року у селі Ганигівці біля Сабінова.

В 1955 році він у Пряшеві успішно склав матуру. Тут же здобув і вищу освіту на Пряшівському філологічному факультеті, після закінчення якого два роки вчителював у середній школі, а з 1965 року став методистом російської мови Пряшівського крайового інституту вдосконалення кваліфікації вчителів, де, крім іншого, організував літні мовні курси для вчителів російської мови. Уже під час праці в інституті в нього проявився потяг до вивчення ономастичної лексики українських сіл Пряшівщини.

У 1973 році Микола Дуйчак став членом кафедри російської мови та літератури Пряшівського педфакультету, де поряд з педагогічною роботою створилися сприятливі умови для наукового дослідження. Його нахил до скарбів народних, до лексичного багатства рідного населення його не покидає і до сі. Результатом його цілеспрямованої і невтомної праці на цій ниві стала його кандидатська дисертація «Мікротопонімія українських сіл Східної Словаччини (Лексико-семантичні групи та структура)», яка була опублікована на продовження в Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику.

Дослідній роботі наш ювіляр присвячує буквально весь свій вільний час. Навіть і тепер, коли він вже на заслуженому відпочинку.

На сторінках Наукових збірників Музею української культури у Свиднику Микола Дуйчак презентував себе такими дослідженнями: «Мікротопонімія сіл Старинської долини (лексико-семантичні групи та структура)», НЗ МУК, № 12, «Назви українських сіл Східної Словаччини з основами *jělscha, *sed'zlo, (*jědla), *bělč* (На матеріалі печаток)», НЗ МУК, № 17, 1991, «Мікротопонімія українських сіл Східної Словаччини (лексико-семантичні групи та структура)», № 19, 1994, «Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини (лексико-семантичні групи та структура)», № 21, 1998, «Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини (лексико-семантичні групи та структура)», № 22, 1998, «Онімія в писемностях церкви, НЗ МУК, № 25, 2010, «Асиміляційні процеси в онімії українських сіл Східної Словаччини, НЗ МУК, 2011, № 26.

Микола Дуйчак у співтворстві з Олексієм Лазориком опублікував також роботу – «Із спостережень над топонімами з повноголоссям», НЗ МУК, т. 7.

Проблемні питання культурно-національного життя русинів-українців Словаччини наш ювіляр часто розглядає на сторінках періодичної преси, в тому числі в газеті «Нове життя». Бібліографія його робіт чимала і складає близько 130 позицій. Серед них такі його роботи, як «Stavba hesla v mikrotoponymickom slovniku», «Антропонімія сіл Старинської долини», «Специфіка південно-лемківської мікротопонімії на загальноукраїнському фоні», «Генезис печаток українських сіл Східної Словаччини», «Власні імена русинів-українців Пряшівщини», «Функціонування українських пропрій в іншомовному середовищі» та ін.

В 2003 році обачила світло світу його монографія – «Антропонімія Пряшівщини».

Книжка є результатом його 15-річ-

сувались і записуються згідно з нормами мови державотворчого народу.

Автор монографії констатує, що найчисленнішу групу у русинів-українців Пряшівщини становлять прізвища, в основу яких лягли переважно чоловічі власні імена східного церковного календаря у своїй основній номінативній формі. Прізвища, в основі яких лежать переважно імена східного візантійського календаря, говорять про те, що їх носії були віруючими східної церкви й підтверджують приналежність населення південних схилів західних Карпат до українського народу.

Вартість книжки полягає і в тому, що власні імена людей, прізвища та інші власні назви широко використовуються сучасною наукою. Вони допомагають відповісти на питання про формування народностей і націй, утворення і розвиток етнічних груп та їх асиміляцію, сприяє глибшому висвітленню етногенезу.

Микола Дуйчак є одним з тих уродженців нашого краю, яким не байдужа доля нашого населення, яке останніми роками піддається прискореній асиміляції. Повторно згадаймо його слова, в яких він задумується над сучасним станом і перспективами русинів-українців Словаччини:

«Національну свідомість серед нашого населення утримувала церква східного обряду, в якій відправи проводились церковнослов'янською мовою, а проповіді велись русько-українською діалектною мовою. Останнім часом церується під впливом церкви і, таким чином, втрачаються тисячолітні кирило-мефодіївські традиції. Така дійсність та зник школи призвели майже до повного занепаду віками плеканого релігійно-духовного та національно-культурного життя.

Віками наші предки чинили опір асиміляції, але зі зміною політичної обстановки останніх десятиліть посилилися асиміляційні процеси, внаслідок чого вони поступово втрачають східнослов'янські риси, що видно на мові молодшої генерації, а причина цього полягає і в тому, що з церкви втрачається кирилиця, а зі школи – азбука».

Життєва дорога, національно-культурні орієнтири нашого ювіляра є прикладом для сучасників, як потрібно віднаходити своє місце в українському культурному просторі, в якому зродився наш етнос і до якого він за логікою історичного розвитку мав би повернутися. На жаль, об'єктивних умов для таких процесів у середовищі русинів-українців вже майже немає.

Життєвого оптимізму, здоров'я і сімейного щастя, дорогий наш ювіляре Микола.

На многа і благая літа!

Мирослав ІЛЮК.

Нова прем'єра

Пряшівський Театр Олександра Духновича у новому сезоні готує для глядачів в новому театральному сезоні постановку драматизації роману І. Ільфа та Є. Петрова «Дванадцять стільців» (рос. «12 стульев»), який в сатиричній формі зображує життя в Радянському Союзі в часи НЕПу.

Директор театру Маріан Марко повідомив, що в новому сезоні їх чекає чотири прем'єри, цього календарного року у грудні – ще одна, а саме постановка п'єси українською мовою. Він визнав, що обмеження, спри-

чинені пандемією COVID-19, є проблемою, але він дуже радий, що після відкриття театру глядачі знайшли шлях до його ви-

став, а також гастролей у селах на північному сході Словаччини.

На фото: сцена з нової постановки «Дванадцять стільців».

У цьому році пригадаємо 70-річчя початку діяльності КСУТ

(Закінчення з 1 стор.)

ріали наукових конференцій. Всього КСУТ видав понад 380 публікацій різного характеру.

Щорічно КСУТ організував масові громадсько-культурні акції, фестивалі, огляди НХТ окремих жанрів. Важливіші з них: Свято культури русинів-українців Словаччини у Свиднику (з 1955), Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича у Меджилабірцях (з 1969, спочатку у Снині з 1961), Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини у Кам'їонці (з 1965), Фестиваль культури і спорту у Меджилабірцях (з 1962), огляд виконавців народної пісні «Маковецька струна» у Бардієві (з 1973), Фестиваль духовної пісні у Снині (з 1991), огляд праці жінок-декламаторок «Струни серця» ім. І. Невицької у Пряшеві (з 1991), огляд інструментальних груп «На крилах мелодій» у Стаціні та ін. Певний час у нас проходили Дні українських фільмів.

Щорічно з кінця 50-х рр. ХХ ст. КСУТ проводив близько 20 районних свят культури і спорту у більших селах, напр.: Гавай, Дубова, Зубне, Кружлів, Кружльова, Легнава, Лютина, Микова, Вишній Мירוшів, Матяшка, Нижня Полянка, Підгородь, Ременини,

Руська Поруба, Убля, Улич та ін. У центральних акціях КСУТ щорічно брали участь колективи народної творчості з Мукачева, Ужгорода, Сваляви, Середнього, Рахова, Хуста, Києва, Львова, Чернівців, Дрогобича та ін. Часто виступав Закарпатський народний хор, а також українські колективи з Польщі, колишньої Югославії; на наших фестивалях виступали колективи словацькі, чеські, угорські, польські.

КСУТ утримував контакти з подібними національно-культурними організаціями угорців Словаччини, поляків і німців Чехії, русинів-українців у Воєводині, українців Польщі, лужицьких сербів у Німеччині. Особливо плідними були довгорічні контакти з Управлінням культури Закарпатської області України, Українським товариством дружби і культурного зв'язку з українцями за кордоном, товариством «Україна» в Києві та ін. громадсько-культурними та науковими установами України.

Крім установчої, відбулися ще конференції: друга – 13-14. 4. 1957 р., третя – 25-26. 4. 1959 р., четверта – 19-20. 5. 1962 р., п'ята – 15-16. 2. 1964 р., шоста – 17-18. 11. 1966 р., сьома – 28 – 29. 11. 1970 р., восьма – 29-30. 11. 1974 р., дев'ята – 23-24. 11.

1979 р., десята – 2-3. 11. 1984 р., одинадцята – 13-14. 11. 1987 р., дванадцята – 20. 1. 1990 р., яка з волі делегатів проголосила себе всенародним з'їздом русинів-українців, який ухвалив нову назву – Союз русинів-українців Чехословаччини (від 1. 1. 1993 р. лише Словаччини).

Політичні і державні органи ЧСР і СР орієнтували КСУТ на неполітичне культурництво, забороняли вмішуватися у шкільну проблематику і т. п. Діяльність КСУТ фінансували НФ СР (1951-71, 1987-90) та міністерство культури СР (1972 – 87). Як правило, голови ЦК КСУТ обиралися депутатами СНР.

Союз русинів-українців Словацької Республіки є прямим спадкоємцем діяльності і кращих громадсько-культурних і національних традицій, створених КСУТом за майже 40 років діяльності.

Два роки перед виникненням КСУТу, 5 березня 1949 р., в Братиславі виник Культурний союз угорських трудящих (Csemadok), який, як і СРУСР, не отримує фінансову підтримку від держави.

Літ.: 15 років на службі народу. Пряшів, 1966; 30 років Культурного союзу українських трудящих ЧССР. Пряшів, 1982.

На залізниці Михаліяни – Гуменне винятково зустрілись два історичні паровози

За будівництвом залізничної лінії на ділянці Михаліяни – Гуменне – Лупківський тунель 150 років тому стояли владні інтереси колишньої Австро-Угорської монархії. Стратегічне значення залізниці через кілька десятиліть було підтвержене подіями Першої світової війни. Залізниця також значно допомогла розвитку регіону.

«Якби інтереси влади Австро-Угорщини не були на сході, ця залізнична лінія ніколи б не була створена», – сказав Каміл Кочишко, голова Клубу друзів залізниць Східної Словаччини, з нагоди церемонії на лінії Михаліяни – Гуменне у суботу, 16 жовтня 2021 р. Винятково тут зустрілись два історичні паровози.

«Трасування залізниці від угорської низовини до Перемишльського фортечного комплексу вирішувалося у двох варіантах – через низовину Ондава або через Лабірську низовину. Ті, хто відстежував

це, не зовсім усвідомлювали, наскільки принципово і на який час залізниця змінить характер регіону», – сказав Кочишко. Він вказав, зокрема, на події 1914 та 1915 років, коли російські війська прорвалися аж до Гуменного, тоді як їх вступу в угорську низовину перешкодили лише австро-угорські війська, які потрапили в цей район завдяки залізниці.

За словами державного секретаря Міністерства транспорту та будівництва Словацької Республіки Ярослава Кметя, ця залізнична ділянка також мала стратегічний характер у наступний період.

«Лінія Михаліяни – Гуменне становить основу транспортної інфраструктури регіону Нижнього та Центрального Земпліна, з'єднує найбільш густона-

селені міста Гуменне, Михаліяни, Требішов і безпосередньо охоплює Кошиці та Пряшів, щоб полегшити подорож і використовувати більш екологічно чисті види транспорту», – додав державний секретар.

Подія, що відбулася в суботу, включала їзду історичних паровозів, які зустрілися на вокзалі в Требішові, а звідти рушили на вокзал у Гуменне. Тоді ж у Михаліянах було відкрито меморіальну дошку до 150-річчя лінії.

Джерело: відділ пресслужби Миського уряду, Гуменне.

